

Kjell Blücker

Svenska kyrkan, nationalkyrka i det mångkulturella Sverige

SVENSKA KYRKAN har ett stort arv att förvalta – och har i många av sina delar en i Sverige unik potential. I hjärtat av henne finns det som J. A. Eklund sammanfattade i en psalm publicerad i *Vår Lösen*: ”Vad Sions söner anat/vad Greklands vise tänkt/vad romarkraften danat/har Gud sin kyrka skänkt.” Men framför allt är det resultaten av den inkulturationsprocess som levts sedan reformationstiden som vi möter i Svenska kyrkan idag. Den är en lekmannastyrd organisation med starkt kongregationalistiska drag, ekumeniskt och internationellt orienterad, stor och välutbildad personal – men samtidigt ett samfund som brottas med sin tidigare bindning till staten och med att vara ett tidigare självklart majoritetssamfund, kanske på väg mot ekonomisk kris och med ett stadigt medlemstapp. Och vilka kyrkor har det inte så i Sverige idag?

Numera är Svenska kyrkan formellt ett trossamfund som alla andra, förvisso med en egen lag, i vilken staten noggrant definierar kyrkans identitet och ramen för dess verksamhet. Den ska vara som det heter ”en, öppen, rikstäckande, demokratisk folkkyrka”; formuleringar som kan läsas av mot trosbekännelsens formulering ”en, helig, katolsk och apostolisk kyrka”.

Man skulle länge kunna tala om den potential som Svenska kyrkan har i sitt kulturarv (byggnader, kyrkogårdar, skog och mark, sång, musik, konst, litteratur, frivilligorganisationer, stiftelser – som idisslar religiös erfarenhet). Förmodligen kunde man

också länge tala om de problem som finns med att nyttja denna potential och de delar som nyss gått förlorade (prästgårdarna) och de delar som kanske håller på att försvinna. Det skall inte göras här. *Sic transit gloria mundi!* Tiderna förändras och vi med dem.

Mångkultur

I den rubrik som blivit mig given ”Svenska kyrkan, nationalkyrka i det mångkulturella Sverige” erfar man diverse spänningar mellan ”nationalkyrka” och ”mångkultur”. Jag vill gärna understryka att jag ser Svenska kyrkan som ett gott exempel på och med stor potential för mångkulturalitet; den finns överallt i hennes uttryck och livsstil. Läs i Svenska kyrkans psalmbok, åk till ett församlingshem, titta på bokborden, notera det internationella arbetet och kontaktnäten.

Med mångkulturalitet menar vi oftast andra etniciteter och andra nationella kulturer. Men begreppet/företeelsen kan givetvis ges en vidare definition, som även inbegriper frågor om klass och kön, ideologi och politiska hållningar, spiritualitet(er), sexualitet och kroppslig funktion, och allt detta som i sin tur också måste brytas i perspektiv av intersektionalitet. När olika perspektiv kopplas till och bryts mot varandra uppstår olika sorters status i form av norm och särprägel – ofta reducerade till stereotyper.

I min dagliga värv som forskningsfinansiär råkade jag lyssna till en presentation av ett större forskningsprojekt med rubriken ”What is going on? Inquiries into the contradictions of leading cultural diversity”, som leds av företagsekonomerna Laurence Romani och Charlotte Holgersson. De undersöker hur den kulturella mångfalden instrumentaliserats i affärsliv och företagsorganisering med särskilt fokus på ledarskap. Man pekade på den generella sanningen att ”kulturell mångfald bygger på idén om tolerans för kulturella olikheter, vilka syftar till att förbättra organisationers resultat”. Det finns just nu en allmän ”sanning” som hävdar att kulturell mångfald är bra för allt och alla. Man

säger också att forskningen visar att ”dominerande teorier och praktiker för ledningen av kulturell mångfald paradoxalt nog är oetiska, då de låser fast människor i kategorier (läs: stereotyper). Därmed fråntas människor sin mänsklighet och en respektfull relation i förhållande till grundläggande humanistiska värderingar omöjliggörs.”

Om vi stannar kvar i företagsvärlden ett tag kan vi konstatera att det finns en skarp kritik av utilitaristiska synsätt. Mångfald och olikhet blir en tillgång för att uppnå lyckade affärer för att skapa en hälsosam arbetsmiljö, så att man kan producera mera med större vinster. Hos dessa ekonomer fanns en skarp kritik av ”the economic man” med utgångspunkt i en filosofi som betonar människan som mål och inte enbart som medel. (Här refererades till Immanuel Kant och Emmanuel Levinas). Med *homo oeconomicus* menas en ”rationell, strängt kalkylerande, nyttomaximerande individ som följaktligen alltid söker effektivitet i konsumtionen”. När ett mångfaldstänkande införs ligger det ofta nära till hands att det görs mot en tänkt normalitet (jfr den gamla diskussionen om WASP (White, Anglosaxon, Protestant), men det kan också vara kollektivet ’vårdande kvinnor’). Det här är en normalitet som struktureras i någon sorts essentialistiska kategorier, som reproducerar rådande maktordningar.

De här ekonomerna betonade vikten av att inte endast laborera med ”kulturell mångfald” eller använda attityden ”öppenhet för de andra”, ”det annorlunda” som en etikett eller en arbetsmetod – utan att därtill och i första hand – söka kunskap om vad ett respektfullt beteende i förhållande till andra innebär *och* skapa sådana relationer även i den företagsekonomiska världen och via ledarskapet i denna värld. Jag tror att vi när vi betraktar ämnet mångfald ömsesidigt borde kunna lära av varandra – dessa ekonomivetenskapliga aktionsforskare och vi teologer. Mångfald är inte enbart ett redskap utan också ett värde i sig.

Högekultur – subkulturer

Det är också värt att påpeka att det finns ett annat sätt att skära denna mångfaldens korb, nämligen med hjälp av kategorisering-*en högekultur och subkulturer*. Högekulturen ringar in och identifierar det som är fint/eftersträvansvärt/norm; subkulturerne är sig själva nog och strävar inte på samma sätt efter en sorts allmängiltighet eller universalitet, om man så vill. Man strävar efter kunskap i ett mer begränsat fält, eller har tvingats till en begränsning av högekulturen.

Horace Engdahl skriver i antologin *Högekultur som subkultur* aprotå konsterna: "Med begreppet 'folkbildning' markerade man utan att skämmas ambitionen att utbreda de högre kulturvärdena inom befolkningens majoritet. De kulturskatter som länge hade varit förbehållna överklassen skulle göras tillgängliga och fattbara för alla människor, så att de frivilligt skulle avstå från skräplitteratur, hötorgskonst och schlagermusik." Engdahl ställer vidare frågan om hur mycket som återstår av den seriösa konstens – den stora traditionens – anspråk på allmängiltighet? "År den stora traditionen [. . .] på väg att bli en subkultur bland andra subkulturer i ett platt landskap, där det inte längre finns någon bergstopp att blicka ut från?"

Man kan nu fråga sig: om det inte längre finns någon nationalkyrka, någon i Engdahlsk mening "överordnad och normgivande kultur" i den religiösa sfären i Sverige, finns det då längre några subkulturer, några kulturer som identifieras genom sin särprägel och som således behöver konstruktionen "ett mångkulturellt samhälle" för att existera, för att få vara med i det offentliga livet på lika villkor?

Om Svenska kyrkan som 'nationalkyrka' utgör en sorts högekultur, skall den då inte detroniseras för att alla ska kunna få vara med? Vi är väl alla med socialdemokratisk terminologi överens om att "alla ska med", men frågan är på vems villkor? Låt oss fortsätta att följa Horace Engdahls reflektion: "Många kulturde-

battörer, kanske de flesta, menar att man skall lämna fältet fritt och sluta upp med att hävda att vissa konstuttryck är väsensmässigt värdefullare än andra. På ett sätt låter det skönt.” Men, säger han, vad svarar vi den spanske filosofen José Ortega y Gasset när han i sin bestseller *Massornas uppror* uppfordrande hävdar: ”Det finns ingen kultur, där det icke finns någon vördnad för teoretiska grundsanningar. [...] Barbari är frånvaro av normer och instanser att vädja till”?

Vi befinner oss för närvarande i ett kulturellt dilemma. Å ena sidan har det demokratiska samhället degraderat högkulturen till att bli en bland många andra subkulturer, vilket vi kan tycka vara bra. Å andra sidan menar många, och definitivt undertecknad, att det inte finns någon kultur värd namnet ”där det icke finns någon vördnad för teoretiska grundsanningar” och att vi är beroende av att det finns intellektuella ”instanser att vädja till”.

I internetets demokratiserande tidevarv, när självpubliceringen blivit en enkel möjlighet, framstår den skriande nödvändigheten av vägvisare som kan vägleda oss i förståelsen av grundsanningarna och någon sorts organisering av instanser att vädja till. Författaren Ulf Eriksson skriver i *Svenska Dagbladet*: ”Själv tror jag inte att det är vare sig kolumnisten eller bloggaren, utan redaktören och kritikern som bör vara de centrala gestalterna i en framtida intellektuell makrooffentlighet och det är dessa personers roller som borde diskuteras ingående.” Han menar att den kvantitativt oändliga informationen kräver kvalitativa noder som hjälper oss intellektuellt och mänskligt. Så är det också med kyrkorna: de bör vara vägledare, de bör vara instanser att vädja till, och inte bara det utan också gemenskaper/kulturer att ingå i. Om högkulturen är en förvaltare av socialt och kulturellt (eller med Pierre Bourdieus terminologi ett symboliskt) kapital, önskar vi av kyrkorna (dvs. av oss själva) att de (vi), tvärtemot vad Pierre Bourdieus maktanalys förutsätter, distribuerar allt detta kapital med en överflödande frikostighet via alla de kanaler av liturgi, vittnesbörd och tjänande som man

har på sin repertoar. Och på så sätt blir en anti-hegemoni, en sorts högkultur underifrån.

Kulturell mångfald

- 1 Kulturell mångfald är en mängd perspektiv brutna med och mot varandra (intersektionalitet).
- 2 Kulturell mångfald får inte instrumentaliseras och framför allt får människorna inte instrumentaliseras i namn av mångfaldsprocesser.
- 3 En högkultur är nödvändig som riktmärke, som norm och plattform för gemensamt samliv, men får inte cementeras i en hegemoni som exkluderar andra kulturuttryck.

– Vad betyder då dessa reflektioner för vårt ämne? Jag skulle säga: Svenska kyrkan är mångkulturell i många dimensioner *men* lider av att fortfarande domineras av en felorienterad nationell/nationalistisk diskurs – eller, om man så vill, en förlorad position som nationell religiös högkultur. Det här är en position som man aktivt måste fortsätta att bearbeta, ja, att göra sig av med.

– Vilken blir min spaning, men framför allt vår gemensamma spaning? Vilken är den nya högkulturen, om alla konfessioner är subkulturer?

Politiska spår – nation

Låt mig bli politisk och tillåt mig att förenkla. Vi kan under 1900-talet och fram till nu i Sverige urskilja två samhällsformationer eller paradigmer om man så vill. För *det första* har vi den starka enhetsstaten som tenderar att vilja expandera på civilsamhällets bekostnad. Vi har en etatistisk tradition som leder oss tillbaka till den tidigmoderna historiens gryning i Sverige med Gustav Vasa och den svenska krigsstatens konsolidering i den westfaliska perioden. Denna tradition fördes som vi vet vidare i Sverige av

socialdemokratin genom ett övertagande av den svenska folkhemstanken, skapandet av den svenska modellen och en omstötning av denna modell i en sorts demokratisk form. Samhällets mångskiftande aktörer i form av olika organisationer och inrättningar domesticerades av och i en bidragsfinansierad stat, där vård, skola, omsorg, kultur, fritidsaktiviteter, högre utbildning och forskning blev en statens/kommunens/landstingets angelägenhet. Annorlunda uttryckt problemformuleringsprivilegiet och driften av gemensamma angelägenheter utanför familjen blev i första hand stat och kommun.

Vid millennieskiftet kan vi *för det andra* skönja ett samhälle som har sin utgångspunkt i ett civilsamhälle (av vänstern kallad social ekonomi) med många starka aktörer i form av frivilligorganisationer i det offentliga utrymmet mellan individ/familj och det offentliga. Man skulle kunna kalla detta för en subkulturernas uppgradering. Men denna process är bara i sin linda, eftersom staten fortfarande har kvar den ekonomiska makten över civilsamhället. Vi har få verkligt fria organisationer. Den förra alliansregeringen famlade så gott den kunde med avdragsmöjligheter för gåvor och annat.

Under det senaste århundradet har distributionen av välfärd och kontrollen av våld mer och mer kommit att skötas av nationalstater världen över. Staternas formering har knutits till tron på att det finns nationer/folk som manifesterar sin existens genom att avskilja sig med hjälp av medborgarskap och gränser mot andra folk och deras territorier. Dessa föreställningar om nationer och deras utbredning har förorsakat de flesta krigen under 1900-talet. Trots detta är vi beredda att fortsätta att sätta vår tillit till nationalstaterna som organisationsform för kultur och välfärd, även om vi mer och mer inser nödvändigheten av att övernationella strukturer som EU och FN balanserar nationalstaternas inneboende egoism.

Det är helt berättigat att diskutera frågor om religion och våld. Men en fråga som borde diskuteras än mer är nationalismens roll

som orsak till krig. Kampen om territorier och naturresurser, etniska rensningar samt tvångsassimilationer har under 1900-talet oftast utförts i den mytologiska nationens namn i försöken att skapa enhetssamhällen. Storslagen nationell mission har skett i de strukturer som vi kallar kolonialism. De flesta av oss är skeptiska mot ideologier med förleden *national-*. Ändå vill vi gärna fortsätta att tro på att nationalstaten med nationstanken som grund kan vara god. Men i hjärtat av nationalismen finns tanken på exkludering (och måste kanske finnas). Vi vill också tro att nationalstaten kan vara inkluderande, fredsskapande och välfärdsbringande, liksom religionen. Finns något bättre alternativ? Ja, det skulle då vara Tyskland med sina Bundesländer eller USA med sin federativa stat. I dessa samhällen balanseras nämligen statens maktutövning och tanken på nationens överhöghet med en annan samhällsnivå på ett subsidiärt sätt, vilket bidrar till att regionala skillnader inte suddas ut på samma sätt som i andra länder. Vilken bayrare skulle se sig i första hand som tysk?

Med detta sagt kan jag konstatera att även vi i Sverige – tack vare invandringen – befinner oss i ett skede då de goda förutsättningarna finns för ett mångkulturellt samhälle av subkulturer. Ett samhälle där vi inte behöver assimileras utan kan integreras. Men en *gemensam* högkulturell position återstår att formulera och formera. Vem kan ta taten? Var har vi den instans/de instanser som tar initiativ?

Politiska spår om religion

Tillåt mig citera ur ett politiskt manifest:

Den svenska staten kan och bör inte vara religiöst neutral. Sverige har varit ett kristet land i över tusen år. Kristendomen är intimt sammanvävd med den svenska kulturen och identiteten. Få andra idéer och institutioner har varit lika betydelsefulla för formandet av den svenska kulturen som

kristendomen och den svenska kyrkan. Det svenska språket, konsten, litteraturen, filosofin, moralen, traditionerna, arkitekturen, musiken m.m. är alla exempel på samhällsområden som varit och är starkt färgade av vårt kristna arv. Påverkan har dock varit ömsesidig.

Förhållandena, förutsättningarna och kulturen i vårt land har gjort att den svenska kristendomens historia innehåller vissa särdrag i jämförelse med andra kristna länder. Många kristna högtider och traditioner är fortfarande en självklar del av vår nationella kultur och utgör viktiga inslag även i många icke troendes liv. Att känna till och förstå det svenska kristna kulturarvet är en viktig nyckel till att förstå vårt lands historia, kultur och samtid. Bevarandet av detta kulturarv är således en angelägenhet för alla svenskar, troende såväl som icke-troende.

För att kunna förhålla sig strikt religiöst neutral skulle staten behöva fjärma en betydande del av det svenska kulturarvet ifrån de offentliga verksamheterna och det offentliga rummet och detta är ingenting som Sverigedemokraterna ser som önskvärt. Kristendomen bör i kraft av sin historia tillåtas att inneha en särställning i förhållande till andra religioner i Sverige.

Sverigedemokraterna tror starkt på en nationalkyrka och en stat där statschefen med självklarhet måste vara med i denna nationalkyrka. Är det inte patetiskt att vi har kvar konfessionstillhörighet för vår statschef?

Sverigedemokraternas partiledare Jimmie Åkesson säger, enligt Svenska Dagbladet, att kyrkan (och då underförstår han Svenska kyrkan) tyvärr på senare år blivit mindre svensk och mindre kristen och att det oroar honom.

– Man måste respektera vårt kristna arv och vara beredd att vårda det inför framtiden. Åkesson talar om en särpräglad svensk kyrka, bland annat för att den som enda kyrka

predikar på svenska. Svenska kyrkan är ”svensk för att dess begravningsplatser, dopfuntar och utsmyckningar i de flesta fall är utformade av inhemskt svenskt material”, och han tar även upp exemplet med psalmerna i Svenska kyrkans psalmbok som typiskt svenska.

Det är för att socialismen och liberalismen slagit allt hårdare klor i kyrkan, som kyrkan blivit mindre kristen och mindre svensk, säger Åkesson. Det märks genom att kulturradikalismens treenighet, feminismen, kulturmarxismen och mångkulturen i allt högre grad ersatt den heliga treenigheten.

Den nationella diskursen är svår att artikulera, och det är därför få som gör det. Sverigedemokraterna är den tydligaste exponenten. I kyrkliga sammanhang är det Sverigedemokraterna, Socialdemokraterna och Centerpartiet som har ett språkbruk som mycket klart anknyter till tanken på kyrkan som en del i enhetsstaten. Paradigmskiftet från internationalism till globalism (internationalism byggd på nationalism till globalism byggd på individen) återfinns i partiretoriken hos Kd och Fp.

I debatten efterfrågas understundom, när vi talar om ”främmande religioner”, en ”svensk” islam eller ”svensk” katolicism. Ackulturation är förvisso utmärkt, men vad är egentligen svenskhet? Det debatterar vi för närvarande friskt. Hittills har månggifte inte varit svenskt, men det var inte samkönade äktenskap heller för några år sedan. Vem vet hur det blir i framtiden? Det finns en tendens till att betrakta ”svenskhet” som något som ligger närmare sanningen än andra etiketter. Vi har ju till leda under 1900-talet hört om den svenska modellens överlägsenhet predikad av så skilda företrädare som Nathan Söderblom och Olof Palme. Det är många av oss som inte omedelbart instämmer i en sådan tro.

I många fall tycks det endast röra sig om majoritetsbeslut, för vilka man givetvis måste ha den största respekt. Men majoritetsbeslut är som bekant inte alltid lika med sanningen i en högre mening. Den svenska staten bör ha intresse av att stödja en mångfald

av organisationer i ett civilsamhälle, som inte i allt vill vara anpassade till majoritetsnormerna för att ha sitt existensberättigande. Det gynnar det demokratiska samhället, vilket som bekant är något mer än staten ensam. Finns det någon anledning att fortfarande stödja en nationalreligion? Finns det någon anledning att fortfarande ha en lag som specialbehandlar en nationalkyrka?

Kyrkliga spår

På samma sätt som vi talat om två samhällsformationer/paradigm menar jag att man i Sverige skulle kunna identifiera två välkända sådana: Det första paradigmet utgörs av den starka enhetskyrkan ”som vida famnar från strand till strand”. Det är ett paradigm som utgör den sista fasen i den konstantinska eran, den andra konfessionella tidsålderns epok 1648–ca 1960. Det är en epok som har religionsfreden i Augsburg som sitt signum (*cujus regio, ejus religio*). Där fastställdes att fursten skulle ha ett avgörande inflytande på sitt territoriums religion, ett inflytande som småningom transfererades till den religiösa staten, och därefter till den sekulära staten. Jag skulle förenklat vilja hävda att S, SD, C och kanske även fortfarande vissa delar av M förfäktar ett kvardröjande i denna epok, om vi läser deras officiella dokument.

För det andra finns en syn där utgångspunkten är ett civilsamhälle, i vilket kyrkosamfundet interagerar på mer jämlika villkor. Staten skapar ramarna för trossamfundet och stödjer dem med lagstiftning, uppbördshjälp och till viss del statliga bidrag. De partier som tydligast förespråkar detta paradigm är Kd och Fp.

Vad jag skulle förespråka är förstas en definitiv övergång till det andra paradigmet – civilsamhället. Det senare innebär givetvis inte att vi ska kasta ut barnet med badvattnet. Anknytning till historia och kultur är givetvis en självklarhet. Inkulturation är ju en livsnödvändig process för alla individer och folkgrupper, som vill vara något annat än en sekt.

Inom parentes kan man nämna att kyrkohistorikern Sven Thi-

devall har pekat på hur Svenska kyrkan kring 1930 stod i ett vägval mellan en statlig och kommunal myndighetsmodell och en folkrörelsemodell. Vi skulle också kunna kalla den en civilsamhällsmodell. Vi vet att det på grund av staten blev myndighetsmodellen och det gamla paradigmet som segrade – då.

Låt oss nu ge ett exempel på hur en övergång mellan de båda paradigmerna skett och sker – och som jag förstås ser som positivt – och några exempel på kvardröjandet i det konstantinska paradigmet.

Ekumenik

Ett exempel som tydligt beskriver övergången från enhetskyrko-paradigm till civilsamhällsparadigm är organiserandet av den svenska ekumeniken i Sverige. Svenska ekumeniska nämnden tillkom 1932/33. Detta organ är mer eller mindre en omorganisering av den svenska kommittén av "Världsförbundet för mellanfolkligt samförstånd genom kyrkosamfunden", grundad 1916. Denna nämnd hade lika många ledamöter från Svenska kyrkan som från de protestantiska frikyrkosamfunden. Representanterna från frikyrkosamfunden var oftast också medlemmar i Svenska kyrkan. Den ekonomiska basen bestod av kollektmedel från Svenska kyrkan och dess ärkebiskop var självskriven ordförande. Under 1960- och 70-talen kommer de ortodoxa kyrkorna och katolska kyrkan med som observatörer. Och allt detta avspeglade förstås hur det var då.

Efter omfattande diskussioner i slutet av 1980-talet bildades Sveriges kristna råd. Här blir det tydligt att det stora majoritets-samfundet Svenska kyrkan blir en del på mer jämlika villkor i en organisation som består av fyra kyrkofamiljer: den evangelikala, katolska, lutherska och den ortodoxa. Även om den lutherska kyrkofamiljen är den till numerären största i Sverige (och därför också har fler representanter i SKRs styrelse och årsmöte) är rådet mer en avspiegling av hur den konfessionella spridningen ser ut

om man beaktar hela världen – där bindningen till staten inte finns som grund.

Enhetsparadigmet

I samtal om Svenska kyrkan märks det gamla enhetsparadigmet. Den kvardröjande nationalkyrkligheten avspeglar sig numera allra mest ju längre bort man kommer från den före detta statskyrkan. I nyhetsrapporteringen om Antje Jackelén och ärkebiskopsvalet talades det om att ”Sverige” eller ett odefinierat men till synes inkluderande ”vi” fått en ny ärkebiskop parallellt med att det är Svenska kyrkan som fått en ny ärkebiskop. För den ursprungligen tyska lutheranen Jackelén, som kallar nationalkyrkligheten för en anakronism, måste detta tal vara en fullständig anomali.

När man talar om Den *svenska* psalmboken och mycket annat svenskt är det relikter från ett enhetssamhällsparadigm. Övergången från att tala om Svenska kyrkans historia till att skriva om kyrkornas historia i Sverige är en i vetenskapliga sammanhang övergång till civilsamhällesparadigmet.

Kyrkliga kännetecken

För alla gemenskaper är det nödvändigt att identifiera sina gränser – att brottas med frågor om enhet och mångfald. Den av Svenska kyrkans kyrkostyrelse tillsatta Strukturutredningens stora betänkande *Närhet och samverkan* (Svenska kyrkans utredningar 2011:2) är såvitt jag förstår ett av de större officiella aktstyckena i Svenska kyrkan som på senare tid reflekterar över – eller åtminstone tar i beaktande – Svenska kyrkans identitet. Vi kan här tydligt se hur de kyrkliga kännetecken, som vi tidigare nämnt, ”en, öppen, rikstäckande, demokratisk folkkyrka” är styrande i analyserna.

Ordet *mångfald* finns nämnt sju gånger i betänkandet. Fyra gånger i allmänna ordalag, men vid tre tillfällen kan man konsta-

tera att det används i ett teologiskt sammanhang. Utredningen skriver:

Svenska kyrkan definierar sig som en folkkyrka. Något som – trots folkkyrkobegreppets undanglidande karaktär vid en definition – vill visa på att Svenska kyrkan uppfattar sig som en kyrka som inte definierar sig som en sammanslutning av enbart de människor som aktivt svarat 'ja' på Guds kallelse. Guds nåd är det mest centrala begreppet. Inte människors svar. En konsekvens är att Svenska kyrkan vill förstå sig själv som en kyrka som geografiskt täcker in hela landet och som därigenom innesluter mångfald och annorlundaskap (s. 230).

Det är inte helt lätt att förstå logiken i att mångfald hänger ihop med att vara rikstäckande och att rikstäckande hänger ihop med att Guds nåd *inte* tas emot. För den som hör till en subkultur verkar detta som imperialism!

Det behöver finnas utrymme inom Svenska kyrkan för att betona olika aspekter på vad församlingen och kyrkan är. Utifrån bl.a. skilda fromhetstraditioner och lokala förutsättningar kan församlingens grundläggande uppgift gestaltas på olika sätt. Det finns dock en grundläggande uppgift för församlingen, och Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka som vill att alla människor ska få del av det glada budskapet om befrielse och upprättelse. Den strukturella utformningen av Svenska kyrkan kan inte ta sin utgångspunkt i en alltför specifik församlingssyn som kan ha karaktär av en särmening. Det som kan utläsas i kyrkoordningens inledningstexter om kyrka och församling menar vi är en sammanfattande beskrivning som kan förena mitt i mångfalden (s. 230f.)

Här sker en sorts avgränsning mot sekterism.

Man kan inte komma ifrån att dessa *notae ecclesiae* – och särskilt det om folkkyrkan – otvivelaktigt klibbar fast vid den nationella diskursen, även om den teoretiskt sett inte behöver göra det.

Uppsalateologen Jan Eckerdal har i sin avhandling *Folkkyrkans kropp. Einar Billings ecklesiologi i postsekulär belysning* (Artos & Norma bokförlag 2012) behandlat frågan om den frånvarande folkkyrkokroppen. Eckerdal menar att prästen som förkunnare av ordet om syndernas förlåtelse blir den ende aktören i och den enda exponenten för kyrkans sociala kropp. Nationen, folket, staten finns i bakgrunden som en tyst förutsättning för gemenskapen. Gud är kyrkans enda subjekt; de kristna spelar som gemenskap ingen teologisk eller praktisk-teologisk roll. Individens förhållande till Gud är det centrala.

Folkkyrkoteologin och Billing hamnar, enligt Eckerdal, i ett ecklesiologiskt vakuum, i vilket kyrkan lätt harmonieras med stat och samhälle och mister sin möjlighet att vara en självständig aktör med en egen distinkt röst. Att se kyrkan som en aktör i ett av mångfald präglat civilsamhälle blir inte tänkbart.

I sitt slutkapitel gör Eckerdal några kortfattade, men mycket intressanta iakttagelser utifrån tre sociologiskt orienterade undersökningar om hur Svenska kyrkan framträder och gestaltas som socialt rum på 2000-talet. Här visas hur synnerligen betydelsefull Einar Billing fortfarande är som normalteolog. I Uppsalateologen Jonas Ideströms avhandling *Lokal kyrklig identitet: En studie av implicit ecklesiologi med exemplet Svenska kyrkan i Flemingsberg* framträder kyrkans sociala kropp i första hand som ”det anställda medarbetarlaget”. I Lundasociologen Stig Lindes avhandling *Kyrkan i granskningssamhället* liksom i Karlstadsociologen Per Peterssons avhandling *Kvalitet i livslånga tjänsterelationer* ses kyrkan som ”ett tjänstelevererande marknadsanpassat företag”.

På samma sätt som i Einar Billings ecklesiologi framträder kyrkan här i en aktiv och en passiv del. Den ensamme prästen hos Billing har ersatts av en utvidgad ställföreträdande kropp i form av ”de anställda” som levererar tjänster till kunder (församlingsbor)

på en marknad. Det är ett dilemma i alla idéburna organisationer nuförtiden, inte bara kyrkor, att en social kropp i ett komplicerat samhälle behöver professionell personal för att fungera optimalt. Samtidigt kan denna personal inte bli ställföreträdande medlemmar i dessa organisationer utan att förlora sin själ. Medlemmarna måste vara involverade i olika grader av aktivt ansvarstagande.

Vilken är vägen för Svenska kyrkan och för svensk kristenhet?

Som framgått av mina reflektioner är det jag kallat enhetsparadigmet – en nationell folkkyrka med assimilation som agenda – en återvändsgränd. Det är i ett civilsamhällsparadigm som det blir möjligt för kyrkorna – inklusive Svenska kyrkan som en aktör bland många – att förstärka och nyskapa sin position i det svenska samhället.

Är mångkultur och kulturell mångfald nödvändig? Nej, inte på ytan i beordrade mångfaldsplaner. Men det behövs något djupare: en respekt för och ett hanterande av den mångfald som är ofrånkomlig och berikande.

En gemensam kristen högkultur har ett värde som en instans att vädja till och som en öppning för transcendens. Skulle denna kultur kunna skrivas fram i ett förstärkt Sveriges kristna råd? Så är i alla fall min förhoppning – i väntan på kyrkornas enhet.

Och för övrigt anser jag att det finns en grundläggande motsättning mellan fenomenen nationalkyrka och mångkulturellt samhälle. De kan inte samexistera harmoniskt.